

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 28.11.2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n228>.
2. Справа «Олександр Волков проти України». Електронний ресурс. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947

Коробенко Олена Олександрівна
Аспірантка кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Глобальна інтеграція технологій у людське життя викликала зміну парадигми у способах спілкування людей і організацій та створенні, зборі, зберіганні, обміні інформацією та даними. Цей факт став підґрунтям для перегляду багатьма країнами основоположних принципів судових процедур, включаючи правила доказування та способи доказування у судах. Метою цього процесу є підвищення ефективності та спроможності правосуддя, оскільки наразі наука і практика зіткнулися з невідомими можливостями сучасного розвитку.

Зважаючи на прогрес, досягнутий державами-членами Ради Європи в перекладі своїх систем правосуддя в цифрову форму та, беручи до уваги, різноманітність їх правових систем, виникла необхідність надання практичних рекомендацій щодо поводження з електронними доказами в цивільних та адміністративних процесах судам та іншим компетентним органам з судовими функціями, адвокатам, юристам і сторонам судового розгляду. У результаті цього, 30 січня 2019 року Рада Європи прийняла «Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо електронних доказів у цивільних та адміністративних провадженнях» (далі - Керівні принципи). Дана подія показала, що сучасне використання електронних доказів є предметом міжнародного інтересу.

Керівні принципи Ради Європи є першим міжнародним інструментом у цій сфері. Оскільки, за своїм статусом, Рада Європи не може видавати обов'язкові законодавчі акти, Керівні принципи мають рекомендаційний характер та покликані допомогти 47 державам-членам Ради Європи адаптувати функціонування їх судових та інших механізмів врегулювання суперечок з метою вирішення питань, пов'язаних з використанням електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві.

Керівні принципи застосовні до: збору усних доказів дистанційно, використання електронних доказів, збору, вилучення і передачі доказів, значущості, достовірності, зберігання, забезпечення схоронності, архівування, а також підвищення рівня обізнаності, моніторингу, професійної підготовки і навчання [1].

У тексті документу визначається три основних принципи використання електронних доказів, на яких ми зупинимо свою увагу.

Перший із трьох прийнятих принципів вказує на те, що суди повинні приймати рішення щодо потенційного доказового значення електронних доказів відповідно до національного законодавства. Це означає, що хоча роль експертів у оцінці електронних доказів є важливою, зрештою суди приймають рішення щодо потенційної доказової сили електронних доказів. При цьому суди можуть бути зобов'язані чинним законодавством (наприклад, надання конкретного доказового значення для певного виду електронних доказів). Оцінка достовірності електронних доказів є основним завданням суду, яке становить суть судження. Спірні питання повинні вирішуватися на основі незалежності, на власну думку судді, враховуючи всі зібрані відповідні докази.

Другий принцип вказує на те, що електронні докази слід оцінювати так само, як і інші види доказів, зокрема щодо їх допустимості, достовірності, точності та цілісності. Вказаний принцип вимагає, щоб електронні докази не піддавались дискримінації, або навпаки, їм не надавали переваги перед іншими видами доказів. У цьому відношенні суди повинні застосувати

нейтральний підхід та приймати будь-яку технологію, яка дозволяє встановити достовірність, точність та цілісність даних.

Третій принцип вказує на те, що обробка електронних доказів не повинна бути не вигідною для сторін або давати несправедливу перевагу одній із них. Це стосується рівності сторін та рівного ставлення до сторін у процесі. Судовий розгляд з використанням електронних доказів не повинен шкодити учасникам процесу. Наприклад, стороні не слід відмовляти в можливості оскарження справжності доказів. Якщо суд вимагає від сторони надання електронних доказів, така сторона не повинна бути позбавлена можливості подавати відповідні метадані. Практика Європейського суду з прав людини (далі: ЄСПЛ) залишається чинною, з чого випливає: «Принцип рівності сторін передбачає, що кожна сторона повинна мати розумну можливість представити свою справу - включаючи свої докази - за умов, які не ставлять його в суттєву не вигідність щодо його опонента» [2].

Відповідно до цих принципів вдосконалення судових процесів у кожній державі-члені має бути визначено з урахуванням національного законодавства. Керівні принципи мають забезпечити загальну основу для використання електронних доказів, а не гармонізацію національного законодавства держав-членів.

Слід зазначити, що у першій редакції документу було зазначено четвертий принцип, що стосувався захисту прав людини. Видалений принцип посилався на верховенство права та допустимість електронних доказів, які були отримані незаконно. Прикладом може бути конфіскація електронного пристрою без рішення суду, як того вимагає закон, а також докази, отримані стороною шляхом злому ІТ-системи. Основна проблема при формулюванні даного принципу була пов'язана з визначенням винятків. Було запропоновано висвітлювати ситуації, в яких це необхідно в демократичному суспільстві, в інтересах національної безпеки, громадської безпеки, для запобігання безладдям або злочинам, для запобігання розголошенню інформації, отриманої в таємниці, та для захисту репутація або права інших. Наприклад,

з прецедентної практики ЄСПЛ впливає, що докази, зібрані в результаті порушення роботодавцем принципів захисту приватного життя співробітника, можуть бути неприпустимими через порушення принципу пропорційності. У справі «Барбулеску проти Румунії» Велика палата ЄСПЛ встановила, що румунські суди при розгляді рішення роботодавця звільнити працівника після перевірки його електронних комунікацій не змогли знайти справедливого балансу між правом працівника на повагу до його приватного життя і кореспонденції і його право роботодавця вживати заходів для забезпечення безперебійної роботи компанії [3]. Докази, зібрані таким чином (з порушенням права на приватне життя), несумісні з правом на справедливий судовий розгляд і не повинні бути прийнятними. Проте, виникає складне питання, коли електронні докази збираються без відома і згоди людини, але вони показують, що ця особа вчинила злочин. У справі «Лопес Рибальда та інші проти Іспанії» Велика палата ЄСПЛ встановила, що спостереження за співробітниками з допомогою прихованих камер (про яких співробітники не знали) відповідало праву на приватне життя, оскільки відеоматеріали використовувалися тільки для відстеження осіб, відповідальних за втрату товарів з магазину і прийняти до них дисциплінарні заходи [4].

Думка європейських вчених з приводу виключення цього принципу з остаточної редакції Керівних принципів не є однаковою. З одної сторони вчені вважають виключення даного принципу абсолютно виправданим, через те, що не можна настільки об'ємний принцип вкласти у коротке формулювання Керівних принципів. Кожна держава-член Ради Європи, якій адресовано Керівні принципи, також є учасницею Конвенції про права людини та основні свободи, а тому усі положення Конвенції будуть застосовуватися при використанні електронних доказів [5]. З іншої сторони, вчені дивуються виключенню даного принципу з остаточної редакції, зазначаючи, що Керівні принципи були підготовлені Радою Європи відповідно до прецедентного права Європейського суду з прав людини (далі

ЄСПЛ). Посилаючись на те, що Керівні принципи регулюють особливий вид доказів, щодо яких застосування загальних правил захисту прав людини і прецедентного права ЄСПЛ може зажадати особливого розгляду, серед фахівців існує позиція про повернення даного принципу. Більш того, пряме посилення на права людини (такі як право на приватне життя) може привернути увагу практикуючих фахівців і вимагати розгляду захисту прав людини при роботі з електронними доказами в кожному конкретному випадку [6].

Незважаючи на те, що Керівні принципи існують тільки півтора року, вже кажуть про зміни, оновлення та виправлення, які слід відобразити в їх новий редакції. Це безпосередньо пов'язано з розвитком систем онлайн-вирішення спорів, найчастіше паралельно з впровадженням алгоритмів штучного інтелекту (тобто аналізу даних) в судові системи. На думку вчених, Керівні принципи необхідно адаптувати до нинішнього етапу розвитку інформатизації судів [6].

Отже, Керівні принципи, прийняті Радою Європи, є першим міжнародним документом, що пояснює, як суди повинні звертатися з електронними доказами в цивільному та адміністративному судочинстві. Він був прийнятий відповідно до національних законів держав-членів Ради Європи і стандартами прав людини, встановлених в прецедентному праві ЄСПЛ. Цілком ймовірно, що в зв'язку з швидкими змінами технологій та правового регулювання електронних доказів, Рекомендації мають бути переглянуті.

Список використаних джерел:

1. Керівні принципи щодо електронних доказів у цивільних та адміністративних провадженнях / Комітету міністрів Ради Європи / <http://www.coe.int/> // [Електронний ресурс] – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://rm.coe.int/guidelines-on-electronic-evidence-and-explanatory-memorandum/1680968ab5>
2. Рішення Європейського Суду з прав людини по справі «Анксель проти Швейцарії» від 23.10.1996 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.hrcr.org/safrica/access_courts/European%20Community/ankerl_switzerland.html
3. Рішення Європейського Суду з прав людини по справі «Брумареку проти Румунії» 28.11.1997 / Український портал практики Європейського суду з прав людини // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=307>

4. Испания: право на неприкосновенность частной жизни в связи с видеонаблюдением за сотрудниками компании не было нарушено // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://echr.today/news/642/>
5. Bartłomiej Oręziak, Marek Świerczyński, Electronic Evidence in the Light of the Council of Europe's New Guidelines // [Електронний ресурс] – Corporative Law Review. – №25. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://dx.doi.org/10.12775/CLR.2019.009>
6. Jokubauskas, R. and Świerczyński, M., Is revision of the council of Europe guidelines on electronic evidence already needed? // [Електронний ресурс] – Utrecht Law Review. – №16(1). – pp.13–20. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <http://doi.org/10.36633/ulr.525>

Кияшко Олександр Олександрович
Аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,

ОЦІНКА РИЗИКІВ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДОКАЗУВАННЯ У СПРАВАХ ЩОДО ВИДАЧІ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ

Законодавство у сфері запобігання та протидії домашньому насильству під час видачі обмежувального припису передбачає необхідність здійснення з боку суду оцінки ризиків скоєння актів домашнього насильства у майбутньому та ризики можливою шкоди, яка може бути повторно завдана потерпілій особі. Таким чином, лише у разі наявності певних чинників, які обумовлюють настання подібних ризиків для потерпілої особи, суд має можливість застосувати обмежувальний захід.

Відповідно до положень статті 26 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" рішення про видачу обмежувального припису або про відмову у видачі обмежувального припису приймається на підставі **оцінки ризиків** [1].

Згідно з пунктом 9 частини 1 статті 1 Закону України "Про запобігання та протидію домашньому насильству" встановлено, що оцінка ризиків - це оцінювання вірогідності продовження чи повторного вчинення домашнього насильства, настання тяжких або особливо тяжких наслідків його вчинення, а також смерті постраждалої особи.